

aandacht verdient daarbij de expressieve dimensie van het ritueel.

Hiertegen zou ingebracht kunnen worden dat ook een onderzoek naar concrete rituelen, en de beleving van deze rituelen, kan worden opgezet als een literatuurstudie, vooropgesteld dat voldoende literatuur voorhanden is die verslag doet van concrete rituelen en van interviews van c.q. enquêtes onder direct betrokkenen bij deze rituelen. Maar zulke literatuur is nu juist nauwelijks beschikbaar. Dit tekort voert tot een tweede methodische pijler van deze studie, de keuze voor *exploratief* onderzoek.¹⁰

1.2.2 Exploratief

Als gezegd liggen van de praktijk van de huwelijksluiting nog geen *integrale* peilingen voor. Niet eerder is het hele traject verkend, vanaf het moment dat bij de respondenten de gedachte aan trouwen opkomt, via alle beraadslagingen en voorbereidingen,¹¹ tot en met de grote dag —*heel* de dag— zelf, met inbegrip van aspecten als ruimte, tijd op de dag, rolverdeling, etc. Het is dus ook nog onbekend wat inzake veranderingen minder belangrijk is en wat meer. Daarom moest bij het aanleggen van dit dossier de blik zo breed en open mogelijk zijn. Ook voor schijnbaar onbeduidende details is aandacht. Later moet dan maar blijken wat van gewicht is en wat niet. De studie licht dus niet op voorhand één of twee aspecten eruit.

Dit onderzoek wil ook geen hypothesen verifiëren of falsifiëren. De benadering is niet *toetsend*. De studie vertrekt niet vanuit een vooraf ingenomen positie en heeft niet tot doel een bepaald theoretisch standpunt te verdedigen of ondergraven. Op grond van deze open en neutrale inzet is de voorliggende studie als *exploratief* te typeren.

Deze exploratie krijgt gestalte in een empirisch dubbelluik. Luik één voorziet in een kwalitatieve peiling, bestaande uit participerende observaties en half-gestructureerde interviews. Het fungeert als een eerste verkenning van het terrein. Luik twee borduurt hierop voort met een kwantitatieve peiling, in de vorm van een enquête (*Gärtner en Merz* 1982, 182–185). Deze maakt, anders dan de kwalitatieve peiling, aanspraak op een zekere mate van representativiteit, en plaatst tegenover de situatie van eind jaren negentig de situatie van begin jaren zestig, teneinde dynamiek op het spoor te komen.

Bespreking van het vergaarde empirische materiaal geschiedt in twee duidelijk onderscheiden fasen. Fase één behelst het zo secuur en neutraal

¹⁰ Hier wil overigens geen kloof gesuggereerd zijn tussen literatuurstudie en empirische studie. Beide zijn uiteindelijk complementair. Anderzijds klinkt wel steeds vaker het geluid dat liturgiewetenschap principieel dient uit te gaan van het te decoderen ritueel *in actu*, dat dus slechts in het veld verkrijgbaar is. De blik moet verder reiken dan de bibliotheek en de ivoren toren. Dit raakt “the formal dilemma of all cultural study today: the struggle for priority between theory and practice” (*Bell* 1992, 78).

¹¹ Ook de aanloop naar de mooiste dag vertoont tegenwoordig grote diversiteit. Een enkel stel opteert zelfs voor een nieuw fenomeen als het huwelijksweekend, waarbij bruidsparen oefenen voor de grote dag. (Hoe draag ik mijn boeket? Hoe schrijd ik over een rode loper?)

mogelijk beschrijven van de stand van zaken. Daarbij is oog voor alle rituele subrepertoires, ecclesiaal-liturgisch, seculier-profaan, of gemengd.

Pas daarna, in fase twee, is over te gaan tot typering en conceptuïsering. Dan ook kunnen en moeten de gevonden ontwikkelingen geplaatst worden in hun bredere, maar ook weer niet eindeloos op te rekken (*Post* 2000a, 64), culturele, historische en antropologische context.

Voorop staat dus de peiling van de praktijk. Het is voor alles op haar resultaten dat het onderzoek zich baseert en bezint. Zodoende sluit deze studie aan bij een in de ‘ritual studies’ mondiaal opkomend onderzoeksdesign, dat is te kenschetsen als “a gradual shift away from the construction of grand theories to a more interpretive and narrowly focused mode of reflection upon fieldwork” (*Bell* 1992, 52).

1.2.3 Comparatief

Spreken over ontwikkelingen impliceert een diachrone benadering. Dat impliceert op haar beurt vergelijking van de stand van zaken bij aanvang van het te bestrijken tijdvak met de stand van zaken bij afloop van dit tijdvak (*Post* 1995a). Het kwantitatieve onderzoek voorziet daarom in een dubbele peiling. Vragen voorgelegd aan bruidsparen voor de wet getrouwd in 1997 zijn ook voorgelegd aan bruidsparen getrouwd een jaar of dertig eerder. Vergelijkingen tussen deze twee cohorten¹² staan conclusies toe over verschuivingen gedurende de voorbije dertig jaar of zo in de vormgeving en beleving van de huwelijksluiting.¹³

1.3 Opzet

Het onderzoek volgt de contour van een zandloper. Hoofdstuk 2 zet breed in. Het opent met een positiebepaling op grond van landelijke cijfers aangaande de huwelijksluiting. Vervolgens karakteriseert het in algemene termen het huidige ritueel-liturgische milieu. Daarna spitst de aandacht zich toe op ontwikkelingen rond specifiek het huwelijksritueel, burgerlijk, kerkelijk en niet-kerkelijk religieus, en plaatst deze in historisch perspectief. Aldus schetst hoofdstuk 2 de horizon waartegen de eropvolgende empirische peilingen te plaatsen zijn.

Hoofdstuk 3 zoomt in op Tilburg. Het opent met een schildering van de aldaar gegroeide praktijk van de burgerlijke huwelijksluiting op het eind van de jaren negentig. Die gaat terug op een tiental observaties. Daarop

¹² Een cohort is een “aggregate of individuals (within some population definition) who experienced the same event within the same time interval” (*Ryder* 1985, 12). De hier gepresenteerde data belichten de stand van zaken van 1997. Naar ontwikkelingen van latere datum, zoals de opkomst van het ‘homo-huwelijk’ en de inmiddels alweer bijna vergeten partnerschapsregistratie, is niet gepeild. Die moeten dan ook buiten beschouwing blijven.

¹³ Dergelijk onderzoek wordt ook wel getypeerd als *longitudinaal* of *tijdsvergelijkend*. “Bij tijdsvergelijkend onderzoek gaat het om de verschijnselen in perspectief te plaatsen, dat wil zeggen enig zicht te geven op het heden aan de hand van het verleden” (*Eisinga* 1998, 7).